

Avancerade språkstudier som konkurrensfördel

Fallet engelska i gymnasieskolan

Josefine Krigh & Ida Lidegran

Abstract: The new, complex system for admittance to higher education in Sweden has created a situation where pupils in upper secondary school can choose to read certain courses that give extra credits, thus giving them an edge when trying to enter highly selected programs at the university level. Extra credits are given for courses in advanced mathematics and modern languages, for example. From a sociological viewpoint it is interesting to examine which groups of pupils take advantage of this innovation, with respect to social class, gender, inherited and acquired capital. We focus on the case of the advanced course in English which has increased its proportion of pupils, most of them enrolled in programs that prepare them for higher education. We can show that it is mainly pupils with a high amount of acquired educational capital from higher social backgrounds who avail themselves of this opportunity. At the same time, the prevalence of female students in the course has decreased. We also conclude that the pupils misrecognize the value of the extra credits awarded as a valid explanation for their choice of advanced studies of English.

Keywords: sociology of education, English, upper secondary school, social class, gender, capital, educational strategy

Inledning

I en allt mer individanpassad gymnasieskola med valmöjligheter av olika slag faller det på elevernas ansvar att välja den inriktning och de kurser som bäst förbereder för livet efter gymnasiet. Ett av de senaste tillskotten är möjligheten att samla på sig så kallade meritpoäng som leder till konkurrensfördelar i antagningen till högskolan.¹

---

¹ Förändringarna i antagningen och införandet av meritpoäng har debatterats flitigt i dagspressen. Se exempelvis följande artiklar i *Dagens Nyheter*: "Språk och matematik får särställning i gymnasiet", *DN* 2006-06-21, "Meritpoäng skapar orättvisa", *DN* 2007-03-02, "Elever taktikväljer gymnasieämnen", *DN* 2008-04-01, "Språk: elevernas nya taktikval", *DN* 2008-08-25, "På engelskans villkor", *DN* 2010-06-15 och "Flykten från friheten. Högskolan: Den centrala antagningen har blivit för komplicerad", *DN* 2010-08-17.

För vissa utvalda kurser läggs extra poäng till snittbetyget. Avancerad kurs i engelska (Engelska C) är en sådan kurs.²

Det utbildningspolitiska syftet med införandet av meritpoäng för studier i avancerad engelska är förstås att stimulera elever att läsa mer språk.³ Vi lever i en internationaliserad värld där språkkunskaper, och i synnerhet världsspråket engelska, har en central plats, och de nya reglerna är tänkta att bättre rusta svenska elever i detta avseende. När väsentliga delar av utbildningssystemet förändras – i detta fall i form av nya antagningsregler för högskolor och universitet där meritpoäng fogas till det jämförelsetal som beräknas på slutbetyget⁴ – blir det ur en utbildningssociologisk utgångspunkt av intresse att undersöka vilka elevgrupper som utnyttjar dessa förändringar och de nya utbildningsvägar som öppnas. Vi har valt att fokusera den mest avancerade gymnasiekursen i engelska, Engelska C.

Denna artikel bygger på en enkätstudie genomförd i Uppsalas gymnasieskolor. Vår ambition har varit att undersöka vilka elevgrupper som väljer att läsa den valbara kursen Engelska C, deras studieframgångar på kursen samt vad som motiverat dem att fortsätta läsa engelska till och med C-kursnivå. Att Uppsala valdes som undersökningsort motiveras av att vi genom tidigare undersökningar har god kunskap om den sociala rekryteringen till Uppsalas gymnasieskola.⁵ Vi har även nyttjat statistik på riksnivå från Skolverket för läsåren 2002/03 till och med 2009/10 för att ge en överskådlig bild av engelskans ställning i svensk gymnasieskola.⁶

Komplicerat system för tillträde till högre utbildning

Från och med höstterminen 2010 gäller i Sverige ett nytt system för antagning till högre studier. Som tidigare måste den sökande ha en grundläggande behörighet (sökanden skall ha erhållit ett slutbetyg från ett fullständigt eller utökat program i gymnasiet med godkänt på minst 2250 poäng varav godkänt betyg i Svenska A och B, Engelska A samt Matematik A krävs)⁷. Därtill kommer de så kallade områdesbehörigheter som ersätter de gamla särskilda behörigheterna. Områdesbehö-

² Engelska A är ett kärnämne och därmed obligatoriskt för samtliga elever som läser en gymnasial utbildning, men Engelska B och C är valbara, även om Engelska B är lagd som karaktärsämne för flera program: samhällsvetenskapligt (SP), naturvetenskapligt (NV), tekniskt (TE) och estetiskt (ES). Kursinformation för gymnasial utbildning i ämnet Engelska.
<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0910&infotyp=8&skolform=21&id=EN&extrald=,> information är nedladdad den 2010-04-27.

³ "Regeringen vill uppmuntra elever i gymnasieskolan att läsa språk och matematik på fördjupande nivå. Sådana studier är väsentliga ur såväl den enskildes som samhällets perspektiv i en alltmer internationell och kunskapsorienterad värld." *Vägar till högskolan för kunskap och kvalitet*, Prop. 2006/07:107, 23.

⁴ De nya antagningsreglerna till högskolan gäller från och med höstterminen 2010.

⁵ Ida Lidegran, *Uppsala – en akademiskt dominerad gymnasieskola*, (Rapporter från forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, nr 34, Uppsala: Uppsala universitet, 2006 [2004]) och Ida Lidegran, *Utbildningskapital. Om hur det alstras, fördelas och förmedlas*, (Uppsala: Uppsala universitet, 2009), 100–102.

⁶ Vi kan inte med den officiella statistikens hjälp besvara frågor om elevers sociala ursprung eller motiv till att läsa engelska eftersom denna typ av information inte finns tillgänglig i officiell statistik. Därför är enkätmaterialet av stor vikt för studien.

⁷ "Du som går ut våren 2010 och senare. Betyg från gymnasiet eller betyg från gymnasial vuxenutbildning". <https://www.studera.nu/studera/4193.html>. Informationen är nedladdad 2010-04-27.

righeterna är anpassade för olika utbildningsområden; exempelvis krävs för tillträde till naturvetenskapliga ämnen gymnasiestudier i kemi, fysik och biologi. Tidigare kunde lärosätena själva bestämma vilka särskilda behörigheter som skulle gälla, medan man nu har rätt att välja mellan ett antal fixerade områdesbehörigheter. Den allmänna behörigheten och områdesbehörigheterna reglerar vilka som har rätt att söka en viss utbildning. För utbildningar som har ett söktryck, det vill säga fler behöriga än det finns platser, tillkommer urvalsförfarandet. Här kan lärosätena välja vilka kriterier som ska gälla. Det vanligaste urvalsinstrumentet är gymnasiebetygen. Den stora nyheten i det nya systemet är möjligheten för gymnasieeleverna att samla på sig meritpoäng genom sina val av kurser i gymnasieskolan och de betyg de erhållit på dessa. Tidigare gällde elevernas jämförelsetal (elevens snittbetyg) rakt av, nu är det elevens meritvärde som gäller.

Meritvärdet består av elevens jämförelsetal tillsammans med meritpoäng. En elev kan som högst erhålla 2,5 meritpoäng, som tillsammans med jämförelsetalet ger ett meritvärde på maximalt 22,5 poäng.⁸ Meritpoäng ges för B- och C-kurs i engelska (max 1,0 meritpoäng), för vissa kurser i moderna språk (max 1,5 meritpoäng), för matematik (max 1,0 meritpoäng) samt de områdeskurser som ingår i de nya områdesbehörigheterna (max 1,0 meritpoäng).⁹ Räknar man samman de fyra kategorierna ämnen som ger meritpoäng kan eleven samla på sig totalt 4,5 meritpoäng. Men endast 2,5 meritpoäng får användas i antagningen till högskolan. Det innebär att det finns en möjlighet att strategiskt välja de kurser som man anser vara lättast att också erhålla ett bra betyg i, vilket ytterligare förbättrar chanserna att erhålla plats på åtråvärda högskoleutbildningar (se räkneexempel nedan).

Engelskan har en viktig position i det nya antagningssystemet. Dels utgör ett godkänt betyg i Engelska A grundläggande behörighet till högre studier. Dels ingår Engelska B i flera av områdesbehörigheterna. Dessutom ger, som ovan nämnts, Engelska B och C meritpoäng; just kurser i engelska räknas nämligen till de generella ämnen som räknas som meriterande.

Trots att Engelska C framställs som direkt förberedande för högre studier och arbete med det engelska språket som redskap, krävs inte kursen – till skillnad från Engelska B – för någon av de särskilda behörigheterna vid ansökan till universitet och högskolor, vare sig i systemet för antagning som gällt fram till vårterminen 2010 eller i det nya system som togs i bruk inför höstterminen 2010.¹⁰ Behörighetskraven i sig kan därmed inte vara skälet till att elever väljer avancerade språkstudier utan här

⁸ Jämförelsetalet räknas ut genom att kursens antal poäng multipliceras med kursbetygets värde. Ett G ger 10 poäng, ett VG 15 poäng och ett MVG 20 poäng. Denna räkneoperation genomförs för samtliga kurser, sedan summeras alla kursers poäng och man delar därefter med det antal poäng som eleven läst, normalt sett 2500 poäng, och man får då elevens jämförelsetal.

⁹ Varje områdesbehörighet består av ett flertal behörighetskurser som anses värdefulla för olika utbildningsområden. Dessa kurser kan ge meritpoäng. Exempelvis kan den student som tänkt sig att läsa humaniora, juridik, utbildning eller teologi få meritpoäng för gymnasiekurser i bland annat filosofi, latin och historia. Se vidare Verket för Högskoleservice (VHS) anmälningskatalog hösten 2010.

¹⁰ Kursinformation för gymnasial utbildning i ämnet Engelska.
<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0910&infotyp=8&skolform=21&id=EN&extrald=>. Informationen är nedladdad 2010-04-27.

måste elevernas utbildningsstrategier i ett vidare perspektiv, där just kurser och betyg utgör meritgrund, tas med i beaktande.

Att se och kanske framför allt förstå vinsterna med meritpoäng är inte alldeles enkelt. Poängsystemet är snårigt att tränga igenom och det är svårt att få överblick över alla möjliga utfall.¹¹ Beroende på vilka kurser eleven läser, vilka betyg den får, samt vilken högskoleutbildning den siktar mot, varierar utfallet mellan 0 och 1,8 poäng. Följande exempel¹² får illustrera komplexiteten i meritpoängssystemet: Låt oss först konstatera vad elevens betyg i Engelska C kan göra för medelbetyget oavsett de extra meritpoängen. En elev som har betyget Godkänt (G) i snitt i övriga ämnen och får Väl godkänt (VG) på kursen Engelska C höjer sitt medelbetyg med 0,2. Får samma elev i stället Mycket väl godkänt (MVG) i Engelska C höjer denne sitt medelbetyg med 0,4. Sänkningar av ett betygssteg eller fler drar ned i motsvarande omfattning. För vi därefter in värdet av meritpoängen som erhålls av dem som klarat av kursen Engelska C i kalkylen kan vi konstatera att genom denna bedrift erhåller eleven 0,5 meritpoäng.¹³ Eftersom risken är större att sänka än att höja sitt medelbetyg genom att läsa kursen blir effekten dock vanligen mindre än ett tillskott på 0,5 poäng. Men även om en elev har MVG i snitt och bara får G på Engelska C kvarstår dock en effekt av meritpoängen (minus 0,4 för betygs-sänkningen och plus 0,5 för meritpoängen).

Ytterligare en komplexitet är att det initialt endast var de individer som har slutbetyg från svensk gymnasieskola från 2003 som får meritpoäng tillagda till sitt ursprungliga betygsmedelvärde vid antagningen till högskolan, något som lett till en omfattande kritik då det visade sig att många elever med toppbetyg av äldre snitt stängdes ute från vissa mycket översökta utbildningar.¹⁴ I dag är detta ändrat så att även individer som gått ut svensk gymnasieskola från 1997 kan erhålla meritpoäng. Man bör notera att det fortfarande endast är de elever som gått ut gymnasieskolan från 2008/09 som haft möjlighet att medvetet satsa på meritpoängsgivande kurser i sina studier.

Komplexiteten i meritpoängssystemet har naturligtvis konsekvenser för vilka elever som kan genomskåda systemet och dra fördel av detsamma. En rimlig hypotes i sammanhanget är att det är de mest resursstarka eleverna som har bäst förutsättningar att använda sig av de möjligheter som systemet ger.

---

¹¹ På ledarsidan i Dagens Nyheter uttrycker man sig om det snåriga antagningssystemet på följande vis: "Men faktum kvarstår att vägen till högre utbildning alltmer liknar ett kopplingsschema i ett kärnkraftverk. De många valmöjligheterna kräver en avancerad karriärplanering från både elevernas och föräldrarnas sida." *DN* 2010-08-17.

¹² Räkneexemplet är utfört på den effekt som ett högre eller lägre betyg i en kurs om 100 poäng ger på elevens jämförelsetal.

¹³ Meritpoäng i Engelska C höjer elevens meritvärde med 0,5 poäng. Om Engelska B krävs i behörigheten ger inte denna kurs någon meritpoäng och Engelska C ger bara 0,5p.

¹⁴ Från och med hösten 2011 kommer dock alla personer, det vill säga även de med så kallade bokstavs-betyg, att få tillgodoräkna sig meritpoäng.

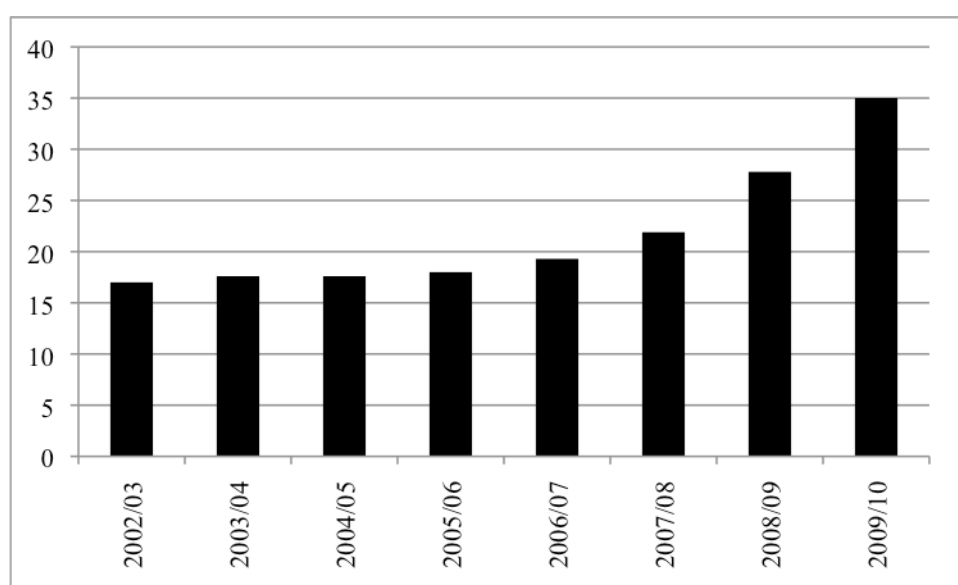
<http://www.hsv.se/publikationerarkiv/pressmeddelanden/2011/sokandemedaldrebetygfarocksameritpoang.5.4dfb54fa12d0dded89580001258.html>. Informationen är nedladdad 2011-01-11.

Förändringar på nationell nivå

Avancerad kurs i engelska har ökat i popularitet efter införandet av meritpoäng

Det första som kan konstateras med hjälp av den nationella statistiken¹⁵ är att andelen elever som väljer att läsa den mest avancerade kursen i engelska har ökat de senaste åren. Andelen elever som läst Engelska B och sedan fortsatt att läsa Engelska C har stigit från 17 procent till 35 procent mellan läsåret 2002/03 och 2009/10, med andra ord en ökning med 18 procentenheter (se figur 1 nedan).¹⁶

Figur 1. Andelen elever som har betyg i Engelska B och som även har betyg i Engelska C, 2002/03–2009/10.

Figur 1 visar en tydlig ökning av andelen elever som läser kursen Engelska C läsåret 2008/09, det vill säga året innan antagning till högskolan sker med införandet av meritpoäng som konkurrensfördel.¹⁷ Ökningen fortsätter sedan läsåret 2009/10. Information om förändringarna i antagningsreglerna till högskolan var publicerade på webben året innan förändringarna trädde ikraft, bland annat på webbsidan www.studera.nu. Den insatte kunde alltså redan under läsåret 2008/09 förbereda sig på de nya antagningsreglerna genom att satsa på kurser som gav meritpoäng. Infor-

¹⁵ Undersökningsgruppen för den nationella statistiken består av antalet elever med slutbetyg i svensk gymnasieskola från läsåren 2002/03 till 2009/10 tillgänglig på Skolverkets hemsida, www.skolverket.se.

¹⁶ Vi kan vidare notera att andelen elever som läste B-kursen förhåller sig relativt konstant över tid, 72–74 procent av de elever som har slutbetyg har betyg i Engelska B (tabell 1 i appendix).

¹⁷ Denna förändring har även lyfts fram i pressen. Se exempelvis artiklar i *Dagens Nyheter* där rektorer på gymnasieskolor i Stockholm uttalar sig om det ökade intresset för att läsa språk och matematik. Rektorerna menar att det nya systemet har fått stor effekt på elevernas val av kurser. "Ämnen som förr var populära får stryka på foten för mer strategiska val, säger Krister Brolin, biträdande rektor på Östra real". *DN* 2008-04-01.

mationen om de nya antagningsvillkoren spreds också av studievägledare från och med våren 2008.¹⁸

Språkinvesteringarna ojämnt fördelade över gymnasieprogrammen

Språkinvesteringarna är ojämnt fördelade över de olika gymnasieprogrammen (tabell 2 i appendix). Läsåret 2009/10 var det 26 procent av eleverna som hade ett avgångsbetyg i Engelska C. Denna andel var ungefär dubbelt så stor på de två mest utpräglade studieförberedande programmen. På det naturvetenskapliga programmet var andelen 50 procent och på det samhällsvetenskapliga programmet 48 procent. Det estetiska programmet och det tekniska programmet låg i paritet med genomsnittet (26 respektive 23 procent), medan flertalet av de yrkesförberedande programmen låg under 5 procent.

Att det naturvetenskapliga programmet inte har ett större övertag gentemot det samhällsvetenskapliga programmet är intressant i ljuset av den sociala och meritokratiska rekryteringen till de två programmen, där det naturvetenskapliga programmet har en mer elitpräglad rekrytering sett till elevernas meriter och sociala ursprung än det samhällsvetenskapliga programmet.¹⁹ Förklaringen till den någorlunda lika ställningen ligger säkerligen i att eleverna på det naturvetenskapliga programmet satsar mer på att läsa andra meritpoängsgivande kurser. Exempelvis var det bland de elever som gick ut 2009/10 68 procent av eleverna på naturvetenskapligt program som fick betyg på den högsta matematikkursen, Matematik E, medan motsvarande andel bland eleverna på samhällsvetenskapliga programmet var 0,3 procent.²⁰ Vidare definieras språkstudier av vissa elever som "pluggämnen" medan matematikämnet mer ses som ett "begåvningsämne".²¹ Detta skulle kunna vara en bidragande orsak till att elever på det naturvetenskapliga programmet inte är – i jämförelse med elever på samhällsvetenskapligt program – markant mer upptagna av att läsa språkkurser då detta går mot elitprogrammets tonvikt på "begåvningsämnena". En annan förklaring till samhällsvetenskapselevernas förhållandevis omfattande satsning på avancerad engelska i relation till övriga program är att detta program rymmer en inriktning fokuserad på språk och att dessa elever sannolikt är mycket benägna att läsa avancerade kurser i språk. Tyvärr finns inte tillräckligt med uppgifter i den nationella statistiken för att analyser av detta slag ska vara möjliga. Det finns spetsutbildningar inom många program (sett till den sociala och meritokratiska rekryteringen), inte minst

¹⁸ I *Dagens Nyheter* går att läsa att redan i februari 2008 var yrkesvägledare samlade i Stockholm för att lära av experter från Högskoleverket om vad som från och med 2010 skulle gälla för att ta sig in på högskolan. DN 2008-02-21.

¹⁹ Donald Broady, Mats B. Andersson, Mikael Börjesson, Jonas Gustafsson, Elisabeth Hultqvist, Mikael Palme. "Skolan under 1990-talet. Sociala förutsättningar och utbildningsstrategier", *Välfärd och skola*, SOU 2000:39 (Socialdepartementet, Stockholm, 2000) 68–75, Mikael Börjesson, *Gymnasieskolans sociala struktur och sociala gruppers utbildningsstrategier – tendenser på nationell nivå 1997–2001* (Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, nr 32, Uppsala universitet, Uppsala, 2004), 38-47 och 73-78.

²⁰ Uppgifterna finns på Skolverkets hemsida, www.skolverket.se.

²¹ Ida Lidégran, *Utbildningskapital. Om hur det alstras, fördelas och förmedlas* (Uppsala: Uppsala universitet, 2009), 210–212.

inom det samhällsvetenskapliga programmet och skillnader i elevrekryteringen mellan skolor som man måste ta med i beaktande vid fördjupade studier av elevers satsningar på språkstudier.

Könsutjämning på gång?

Språkstudier är feminint kodade. Fler flickor än pojkar väljer språkinriktade utbildningar på gymnasiet och även senare i högskolan.²² Det är fler flickor som läser Engelska B (54 procent av de som gick ut med slutbetyg 2009/10 var flickor) och könsfördelningen har varit konstant över de senaste åren. Vad gäller den valbara kursen Engelska C kan vi dock konstatera att parallellt med ökningen av andelen elever som läser kursen har det även skett en könsutjämning. Förvisso var flickorna fortfarande i dominans 2009/10 (56 procent), men det är en minskning från 65 procent läsåret 2002/03. Samtidigt har alltså pojkarnas andel av dem som läser kursen ökat från 35 till 44 procent (tabell 3 i appendix).

Utjämningen av könsfördelningen är dock inte ett resultat av att en lägre andel av flickorna läser kursen. Som tabell 4 visar (i appendix) väljer en större andel av såväl flickor som pojkar att läsa Engelska C mot slutet av den undersökta perioden. Skillnaden pojkar och flickor emellan står att finna i tillväxtens storlek. Under de senaste åtta åren har andelen flickor som väljer Engelska C ökat med 11 procentenheter medan andelen pojkar ökat med 15 procentenheter, vilket innebär att ökningen av andelen pojkar är större än ökningen från flickornas sida. Därmed har könsfördelningen på kursen successivt blivit jämnare. Det är tydligt att det har skett någon form av förändring i hur elever av olika kön väljer sina kurser.

Flickorna som läser Engelska C får alltså något högre betyg än pojkarna. Det är en större andel pojkar än flickor som tilldelas ett Godkänt eller ett Icke godkänt betyg på kursen medan det motsatta förhållandet gäller för Väl godkänt och Mycket väl godkänt. Läsåret 2009/10 nådde 76 procent av flickorna betyget Väl godkänt eller högre; motsvarande siffra för pojkarna var 69 procent (tabell 5 i appendix).

Varför nu fler pojkar söker sig till kursen kan inte statistiken ge svar på, men en hypotes är att systemet med meritpoäng öppnar upp för nya utbildningsstrategier där pojkar som grupp har mycket att vinna på att välja språkstudier i större utsträckning, eftersom man i relation till flickor som grupp oftare har valt bort detta tidigare. Vilka motiv som lockar elever att i allt större utsträckning läsa Engelska C diskuteras i artikelns senare del som presenterar en enkät genomförd i Uppsalas gymnasieskolor.

---

²² Läsåret 2009/10 läste på Samhällsvetenskapsprogrammets språkinriktning 1 883 flickor och 419 pojkar (årskurs 2 och 3 sammantaget). Flickorna utgjorde således 82 procent. Statistik tillgänglig på www.skolverket.se. I högskolan var det hösten 2008 34 496 studenter registrerade på språkutbildningar, varav 22 083 kvinnor (64 procent). Statistik tillgänglig på www.hsv.se.

Engelska C i Uppsala

En socialt och meritokratiskt selekterad grupp elever

I och med införandet av meritpoäng har nya möjligheter öppnats att öka sin konkurrenskraft vid antagningen till högskolan. Den nationella statistiken har visat oss att betydligt fler väljer avancerad kurs i engelska när denna börjat ge meritpoäng. Likaså har vi kunnat se att det framför allt är på det naturvetenskapliga programmet och det samhällsvetenskapliga programmet som vi finner de elever som satsar på den valbara kursen Engelska C och att även om kursen fortfarande är dominerad av flickor är det pojkar som har ökat sina numerärer mest de senaste två åren. För att komplettera bilden av vilka som läser Engelska C vad gäller elevernas sociala ursprung, tidigare studier och förhållningssätt till språkstudier kan vi luta oss mot en genomförd elevenkät i Uppsala.

Av de 933 elever som läsåret 2008/09 läste Engelska C i Uppsala kommuns gymnasieskolor deltog 303 i vår enkätundersökning, vilket innebär att drygt var tredje elev nåtts av undersökningen. Av dessa 303 elever svarade 212 på enkäten, en svarsfrekvens på 70 procent. De elever som besvarade enkäten i Uppsala följer på det stora hela mönstret för riket vad gäller könsfördelning. Av de elever som svarade var 56 procent flickor och 44 procent pojkar, vilket överensstämmer med riksgenomsnittet. Flertalet elever läste på samhällsvetenskapligt program (60 procent), följt av naturvetenskapligt program (25 procent), medieprogrammet (9 procent), estetiskt program (2 procent) och teknikprogrammet (1 procent). Som i riket är det få elever på de renodlat yrkesförberedande programmen som läser Engelska C.

Från den nationella statistiken vid Skolverket har det inte varit möjligt att analysera den sociala rekryteringen till Engelska C. Denna möjlighet finns dock i Uppsalaenkäten.²³ Det visar sig att det är en socialt selekterad grupp elever som väljer att investera i Engelska C på gymnasiet. Merparten av eleverna har sin tillhörighet i den övre medelklassen (56 procent) samt medelklassen (33 procent). Bara var tionde elev har en klasstillhörighet i lägre medelklass (5 procent) eller arbetarklass (5 procent). Föräldrarnas högsta utbildningsnivå ger en liknande bild av en socialt sett mycket selekterad grupp: 64 procent av eleverna har minst en förälder med längre högskoleutbildning. Uppsala är en kommun som kännetecknas av stora grupper med starkt utbildningskapital, vilket bland annat innebär att en högre andel elever än riksgenomsnittet har högt utbildade föräldrar.²⁴ Detta förhållande synliggörs i

---

²³ Klassificeringen av elevers sociala ursprung är baserat på enkätsvaren där elever dels angett sina föräldrars yrken specifikt samt inplacerat föräldrarnas sysselsättning efter en indelning i 32 yrkesgrupper. Yrkesindelningen är baserad på SEI (socioekonomisk indelning) i kombination med NYK (Nordisk yrkesklassificering). Dessa yrkesgrupper har senare slagits samman till fyra sociala klasser: Övre medelklass, Medelklass, Lägre medelklass och Arbetarklass. Mikael Börjesson, "Om att klassificera sociala grupper. Några svenska exempel," Mikael Börjesson, Ingrid Heyman, Monica Langerth Zetterman, Esbjörn Larsson, Ida Lidegran och Mikael Palme, *Fältanteckningar. Utbildnings- och kultursociologiska texter tillägnade Donald Broady* (Uppsala: Uppsala universitet, 2006), 249-258.

²⁴ Ida Lidegran, *Uppsala – en akademiskt dominerad gymnasieskola*, (Rapporter från forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, nr 34, Uppsala: Uppsala universitet, 2006 [2004]), 16 och Ida Li-

enkätundersökningen av den ytterst höga andelen elever med minst en forskarutbildad förälder, 16 procent, att jämföra med endast 1 procent i den svenska befolkningen i sin helhet.²⁵

Eleverna är också meritokratiskt sett en starkt selekterad grupp. Mer än varannan elev hade med sig det högsta betyget, Mycket väl godkänt, i engelska från högstadiet. Drygt 95 procent av eleverna hade minst betyget Väl godkänt i samma ämne, och detta oavsett kön. Det stora flertalet elever har sedan även i gymnasiet haft goda studieframgångar i såväl svenska som engelska (tabell 6 i appendix). En närmare undersökning av relationen mellan elevers sociala ursprung och betygsframgång på Engelska B visar att elever ur den övre medelklassen i större utsträckning än andra elever erhåller det högsta betyget (tabell 7 i appendix).

Elevenkäten i Uppsala visar oss sammanfattningsvis att kursen Engelska C – innehållande möjligheten att erövra meritpoäng – är synlig och tilldragande för elever med stora nedärvda och förvärvade utbildningstillgångar. Språkstudier som konkurrensfördel tycks tillfalla en socialt och meritokratiskt selekterad grupp elever.

Engelska på fritiden och i framtiden

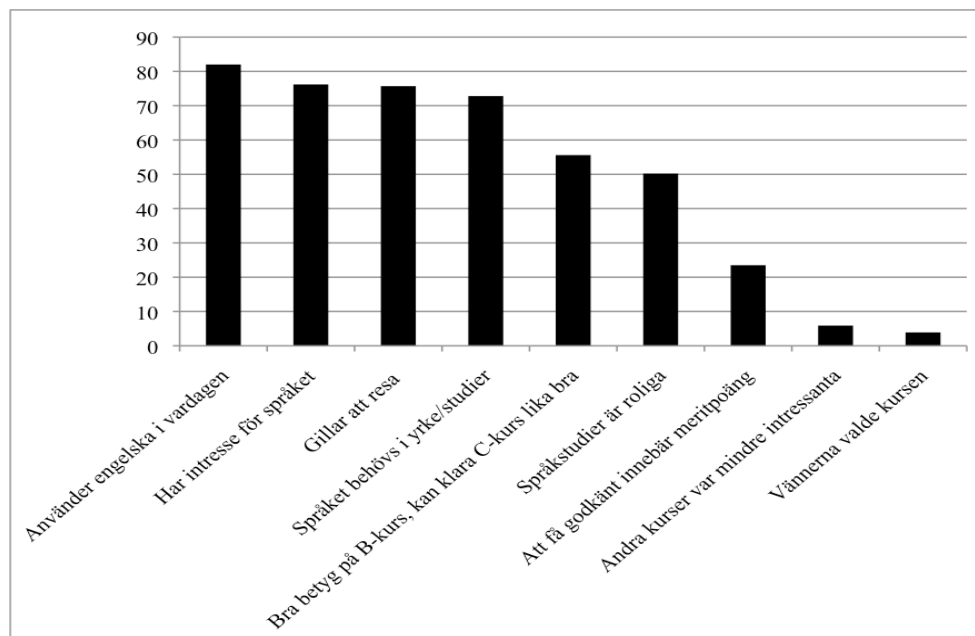
Vad anger då eleverna för skäl till att läsa kursen? De fick i enkäten skatta hur viktiga nio olika faktorer var för deras val av kursen Engelska C. Vid en sammanslagning av vad som bedömts vara viktigt och mycket viktigt framkommer att användningen av språket i vardagen, intresse för språket, att eleverna gillar att resa samt betydelsen av engelska i framtida studier och yrke varit de viktigaste anledningarna till att elever valt kursen.

---

degran, *Utbildningskapital. Om hur det alstras, fördelas och förmedlas* (Uppsala: Uppsala universitet, 2009, 59–61.

²⁵ Statistiska centralbyrån (SCB). <http://www.scb.se/Pages/ProductTables9575.aspx>. Informationen är nedladdad den 2010-10-01.

Figur 2. Elevers skattning av nio olika faktorer som viktiga för val av Engelska C (andelen elever).

Såväl pojkar som flickor och elever med olika sociala ursprung lyfter fram samma tre skäl som de absolut viktigaste faktorerna till att de valt att läsa Engelska C: vardagsnyttan, intresset för språket och resorna. Språkets betydelse för framtida studier och yrkesval skattades också högt av eleverna. Att ange att kursen genererar meritpoäng som skäl var inte vanligt, det var det sjunde viktigaste skälet av nio. Medan mer än hälften angett de sex högst rankade motiven var det ungefär en fjärdedel som uppger att meritpoängen är en viktig faktor för deras val att läsa kursen Engelska C (figur 2 ovan, tabell 8 och tabell 9 i appendix).

Det eleverna lyfter fram som väsentligt för investeringarna i avancerad kurs i engelska är kopplat till användningen av språket på fritiden och i framtiden och förhållandevis många tänker sig studera och arbeta utomlands under någon period av sitt liv. Det är alltså inte meritpoängens fördelar som eleverna formulerar som viktig drivkraft för att investera i Engelska C. Hos ganska många elever tycks en instrumentell hållning till studier gå emot deras habitus och i den utbildningsstrategi som dessa elever utvecklat ses inte språkstudier först och främst som en "nyttig" investering utan uppfattas snarare som något man gör för sin egen skull.²⁶

²⁶ Mikael Palme visar hur utbildningsstrategier formuleras som personlighetsutveckling inom den kulturella övre medelklassen, *Det kulturella kapitalet. Studier av symboliska tillgångar i det svenska utbildningssystemet 1988–2008*, (Uppsala: Uppsala universitet, 2008), 57–95.

Konklusion

Meritpoängens inträde i utbildningssystemet har av allt att döma skapat en ny möjlighet att skaffa sig en konkurrensfördel i antagningen till högskolan. Meritpoängen som ges för vissa avancerade kurser i bland annat språk läggs till medelvärdet av slutbetyget från gymnasiet. Detta innebär naturligtvis en stor fördel för de elever som väljer att samla på sig språkkapital. Vi har i denna studie undersökt hur införandet av meritpoäng i avancerad kurs i engelska (Engelska C) har fallit ut.

När eleverna i en enkät – som genomfördes i Uppsalas gymnasieskolor – får ange motiven till att läsa avancerad kurs i engelska, är det vardagsnyttan, intresset för språket, att de tycker om att resa och nyttan av språkkunskaper i kommande studie- och yrkesval som uppges som de viktigaste orsakerna till att de väljer att läsa Engelska C. Eleverna lyfter inte alls i samma utsträckning fram meritpoängen som motiv. Men eftersom det finns ett så tydligt samband mellan kursens popularitet och införandet av meritpoäng – andelen elever som väljer att läsa engelska på avancerad nivå har ökat påfallande efter det att meritpoängssystemet sätts – är det svårt att inte dra slutsatsen att meritpoängen har betydelse för motivationen att välja språkkurser. Detta är ett mycket tydligt exempel på vad Bourdieu benämner som en omedveten – eller åtminstone misskänd – strategi. Uppenbarligen tjänar alla eleverna på att läsa C-kursen i Engelska, även med lägre betyg på kursen än sitt betygsgenomsnitt vinner eleverna meritpoäng genom att läsa kursen med godkänt resultat. Men att ange meritpoängen som en viktig orsak till att läsa kursen framstår för dessa, många gånger skolmässigt framgångsrika elever, som en alltför kameral inställning till sina studier. Därför lyfts andra värden som mer står i samklang med elevernas syn på sig själva och sina studier fram.

I den nationella statistiken kan vi utläsa att andelen pojkar som väljer Engelska C ökar mer än andelen flickor, även om flickorna är i majoritet. Analysen av samma statistik visar också att satsningen på Engelska C är särskilt stark bland elever som läser på program där övergångarna till högre utbildning är betydande. Enkätstudien i Uppsala bekräftar att elever som tar sig till kursen Engelska C har såväl ett starkt nedärvt utbildningskapital (föräldrarna har långa utbildningar) som ett starkt eget förvärvat utbildningskapital (höga betyg från grundskolan). Det är med andra ord en mycket selekterad grupp elever som genom att välja denna kurs ackumulerar ytterligare språkkapital. Socialt och skolmässigt välbeställda elever ser med andra ord uppenbarligen i högre grad än andra värdet av den nya utbildningsväg som erbjuds och som innebär att man samlar på sig extra poäng genom meriterande kurser på sin väg genom gymnasiet.²⁷ De elever som redan har många tillgångar att använda i konkurrensen om de mest åtråvärda platserna i högskolan befäster ytterligare sin ställning genom meritpoängen. Satsningen att stärka de moderna språken i utbildningssystemet blir därmed ett sätt att samtidigt stärka de sociala grupper som redan är utbildningssystemets vinnare.

---

²⁷ Det finns planer på att meritpoäng även ska införas i grundskolan, se artikeln "På engelskans villkor", DN 2010-06-15.

Ida Lidegran, universitetslektor i utbildningssociologi, Uppsala universitet. Verksam inom forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi (SEC).

Josefine Krigh, forskningsassistent, Uppsala universitet. Verksam inom forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi (SEC).

Referenser

- Broady, Donald, Mats B. Andersson, Mikael Börjesson, Jonas Gustafsson, Elisabeth Hultqvist & Mikael Palme. "Skolan under 1990-talet. Sociala förutsättningar och utbildningsstrategier", *Välfärd och skola*, SOU 2000:39, Socialdepartementet, Stockholm, 2000, 5–133.
- Börjesson, Mikael. *Gymnasieskolans sociala struktur och sociala gruppers utbildningsstrategier – tendenser på nationell nivå 1997–2001*. Rapporter från Forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, nr 32. Uppsala: Uppsala universitet, 2004.
- Börjesson, Mikael. "Om att klassificera sociala grupper. Några svenska exempel." Mikael Börjesson, Ingrid Heyman, Monica Langerth Zetterman, Esbjörn Larsson, Ida Lidegran och Mikael Palme. *Fältanteckningar. Utbildnings- och kultursociologiska texter tillägnade Donald Broady*. Uppsala: Uppsala universitet, 2006.
- Cliffordson, Christina, Jan-Eric Gustafsson & Allan Svensson. "Meritpoäng skapar orättvisa". *Dagens Nyheter*, 2 mars, 2007.
- Dagens Nyheter*, Ledarsidan. "På engelskans villkor". 15 juni, 2010.
- Dagens Nyheter*, Ledarsidan. "Flykten från friheten. Högsolan: Den centrala antagningen har blivit för komplicerad". 17 augusti, 2010.
- Hamrud, Annika. "Språk och matematik får särställning i gymnasiet". *Dagens Nyheter*, 21 juni, 2006. Högskoleverket. www.hogskoleverket.se.
- Jällhage, Lenita. "Krångligare att söka till högskola". *Dagens Nyheter*, 21 februari, 2008.
- Kulle, Mikael. "Elever taktikväljer gymnasieämnen". *Dagens Nyheter*, 1 april, 2008.
- Kursinformation för gymnasial utbildning i ämnet Engelska. Informationen är nedladdad 2010-04-27. <http://www.3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0910&infotyp=8&skolform=21&id=EN&extrald=>
- Lidegran, Ida. *Uppsala – en akademiskt dominerad gymnasieskola*. Rapporter från forskningsgruppen för utbildnings- och kultursociologi, nr 34. Uppsala: Uppsala universitet, 2006 [2004].
- Lidegran, Ida. *Utbildningskapital. Om hur det alstras, fördelas och förmedlas*. Uppsala: Uppsala universitet, 2009.
- Palme, Mikael. *Det kulturella kapitalet. Studier av symboliska tillgångar i det svenska utbildningssystemet 1988–2008*. Uppsala: Uppsala universitet, 2008.
- Proposition 2006/07:107. *Vägar till högskolan för kunskap och kvalitet*. Skolverket. www.skolverket.se.
- Statistiska centralbyrån (SCB). Informationen är nedladdad 2010-10-01. <http://www.scb.se/Pages/ProductTables9575.aspx>.
- Studera.nu "Ändring i reglerna för tillgodoräknande av meritpoäng". Informationen är nedladdad 2011-01-11. <http://www.hsv.se/publikationerarkiv/pressmeddelanden/2011/sokandemedaldrebetygarocksameritpoang.5.4dfb54fa12d0dded89580001258.html>.
- Studera.nu "Du som går ut våren 2010 och senare. Betyg från gymnasiet eller betyg från gymnasial vuxenutbildning". Informationen är nedladdad 2010-04-27. <https://www.studera.nu/studera/4193.html>.
- Verket för Högskoleservice (VHS) anmälningsskatalog hösten 2010.
- Öjemar, Fredrik. "Språk elevernas nya taktikval". *Dagens Nyheter*, 25 augusti, 2008.

Appendix

Tabell 1. Andel av de elever med slutbetyg som har betyg i Engelska B och C samt den andel av de elever med betyg i Engelska B som även erhållit betyg i Engelska C. Riket.

Läsår	Antal elever med slutbetyg i svensk gymnasieskola	Engelska B Andel elever med betyg procent	Engelska C Andel elever med betyg procent	Elever med Eng B som även har Eng C procent
2002/03	75 569	74,1	12,6	17,0
2003/04	79 557	73,2	12,8	17,6
2004/05	83 050	72,4	12,8	17,6
2005/06	84 410	72,4	13,0	18,0
2006/07	89 153	72,4	13,9	19,3
2007/08	92 615	72,1	15,8	21,9
2008/09	97 064	72,1	20,1	27,8
2009/10	99 228	73,6	25,8	35,0

Tabell 2. Antal elever på skilda program som gick ut läsåret 2009/10 samt andelen elever per program med betyg i Engelska C. Riket.

Program	Antal elever	Andel elever i procent
Naturvetenskap (NV)	13 139	50,2
Samhällsvetenskap (SP)	26 533	48,0
Estetiska (ES)	5 918	25,9
Teknik (TE)	5 687	23,4
Medie (MP)	4 388	20,7
EI (EC)	6 212	10,6
Industri (IP)	2 548	9,8
Handels- och adm. (HP)	4 919	8,3
Naturbruk (NP)	2 924	6,5
Barn- och fritid (BF)	3 839	3,6
Omvårdnad (OP)	3 423	3,5
Hantverk (HV)	2 782	3,2
Hotell- o. restaurang (HR)	3 674	2,4
Livsmedel (LP)	485	1,4
Individuella pgm. (IV)	616	1,1
Bygg (BP)	4 691	0,6
Energi (EN)	1 044	0,4
Fordon (FP)	4 128	0,3
Totalt	96 950	25,9

Tabell 3. Könsfördelningen på Engelska B och C.

Läsår	Engelska B			Engelska C		
	Antal elever	Flickor procent	Pojkar procent	Antal elever	Flickor procent	Pojkar procent
2002/03	55 975	54,7	45,3	9 489	65,5	34,5
2003/04	58 197	54,6	45,4	10 214	62,6	37,4
2004/05	60 162	54,5	45,5	10 611	61,1	38,9
2005/06	61 098	54,6	45,4	10 980	59,5	40,5
2006/07	64 569	53,9	46,1	12 436	57,7	42,3
2007/08	66 799	53,9	46,1	14 640	57,0	43,0
2008/09	70 028	54,4	45,6	19 481	55,9	44,1
2009/10	73 045	54,1	45,9	25 564	53,7	46,3

Tabell 4. Betyg i Engelska C efter kön. Andelar av det totala antalet flickor/pojkar med slutbetyg.

Läsår	Antal flickor med slutbetyg	Antal flickor med betyg i Eng C	Andel flickor procent	Antal pojkar med slutbetyg	Antal pojkar med betyg i Eng C	Andel pojkar procent
2002/03	38 038	6 213	16,3	37 531	3 276	8,7
2003/04	40 073	6 399	16,0	39 484	3 815	9,7
2004/05	42 016	6 483	15,4	41 034	4 128	10,1
2005/06	42 810	6 537	15,3	41 600	4 443	10,7
2006/07	44 728	7 179	16,1	44 425	5 257	11,8
2007/08	46 511	8 340	17,9	46 104	6 300	13,7
2008/09	48 993	10 882	22,2	48 071	8 599	17,9
2009/10	49 507	13 716	27,7	49 721	11 848	23,8

Tabell 5. Höga betyg (VG-MVG) i Engelska C efter kön. Andelar av elever efter kön med slutbetyg på kursen.

Läsår	Flickor	Pojkar
2002/03	75,0	70,9
2003/04	76,7	71,4
2004/05	76,1	71,4
2005/06	78,4	71,4
2006/07	76,8	72,0
2007/08	77,9	70,8
2008/09	76,4	71,2
2009/10	76,1	69,3

Tabell 6. Uppsalaenkäten. Betyg i Engelska A och B, Svenska A och B samt Matematik A och B. Andelar i procent.

				Flicka	Pojke	Totalt					Flicka	Pojke	Totalt
Engelska A	IG	-	-	-	Svenska B	IG	0,9	1,1	1,0				
	G	11,8	7,6	10,0	G	10,3	16,9	13,2					
	VG	38,7	48,9	43,1	VG	32,8	40,4	36,1					
	MVG	47,9	41,3	45,0	MVG	43,1	31,5	38,0					
	Annat	-	-	1,9	Annat	6,0	5,6	5,9					
	minns ej ej läst	1,7 -	2,2 -	- -	minns ej ej läst	5,2 1,7	4,5 -	4,9 1,0					
Engelska B	IG	-	3,3	1,4	Matematik A	IG	2,5	3,3	2,9				
	G	10,3	8,8	9,7		G	35,6	27,2	31,9				
	VG	42,2	44,0	43,0		VG	37,3	37,0	37,1				
	MVG	43,1	37,4	40,6		MVG	22,9	30,4	26,1				
	Annat	1,7	3,3	2,4		Annat	-	-	-				
	minns ej ej läst	0,9 0,9	- -	2,4 0,5		minns ej ej läst	0,8 0,8	2,2 -	1,4 0,5				
Svenska A	IG	0,8	2,2	1,4	Matematik B	IG	8,7	12,2	10,2				
	G	5,9	25,0	14,3		G	47,8	35,6	42,4				
	VG	49,2	44,6	47,1		VG	25,2	33,3	28,8				
	MVG	40,7	22,8	32,9		MVG	13,9	13,3	13,7				
	Annat	-	-	-		Annat	0,9	-	0,5				
	minns ej ej läst	3,4 -	5,4 -	4,3 -		minns ej ej läst	0,9 2,6	2,2 3,3	1,5 2,9				

Tabell 7. Uppsalaenkäten. Betyg i Engelska B efter elevens sociala klass. Andelar i procent.

Antal svarande	Övre medelklass			Medelklass	Övriga*	Total
	116			67	24	207
IG	0,9			1,5	4,2	1,4
G	7,8			10,4	16,7	9,7
VG	39,7			49,3	41,7	43,0
MVG	44,8			35,8	33,3	40,6
Minns ej/annat	6,9			3,0	4,2	5,3
Totalt	100,0			100,0	100,0	100,0

*I tabeller som redovisar elevens klass i jämförelse med någon annan faktor har Lägre medelklass slagits samman med Arbetarklass samt Ospecificerad klass till Övriga då dessa grupper var för sig varit för små för att jämföra. Detta medför att kategorin övriga blir en heterogen grupp.

Tabell 8. Uppsalaenkäten. Skattning av nio olika faktorer som viktiga för val av Engelska C (andelen elever).

	Användning av eng. i vardagen	Intresse för språket	Gillar att resa	Yrke/studier - språket som redskap	Bra betyg i b - kan klara c lika bra	Språkstudier är roliga	Godkänt = meritpoäng	Andra kurser mindre intressanta	Vännerna valde kursen
Vet ej	1,0	0,5	0,5	1,5	2,4	0,5	7,4	2,0	3,9
Inte viktigt	2,4	1,9	2,9	5,3	14,0	8,3	43,6	65,5	68,0
Mindre viktigt	3,9	7,2	7,3	6,8	8,2	16,6	12,7	16,3	15,3
Varken viktigt eller oviktigt	10,7	14,4	13,6	13,6	19,8	24,4	12,7	10,3	8,9
Viktigt	18,0	22,1	13,6	26,2	18,8	30,7	4,9	3,0	2,0
Mycket viktigt	63,9	53,8	62,1	46,6	36,7	19,5	18,6	3,0	2,0
Viktigt och mycket viktigt	82,0	76,0	75,7	72,8	55,6	50,2	23,5	5,9	3,9
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabell 9. Uppsalaenkäten. De tre viktigaste orsakerna vid val av Engelska C vid sammanslagning av viktigt/mycket viktigt efter kön och social klass. Andelar i procent.

	Flickor	Pojkar	Övre medelklass	Medelklass	Övriga	Totalt
Användning av eng. i vardagen	79,6	84,8	79,5	82,6	91,7	82,0
Intresse för språket	78,3	73,1	76,5	72,5	83,3	76,0
Gillar att resa	80,7	69,6	73,7	79,4	75,0	75,7